

УДК 821.162.1.09:808.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2024-XXII-9>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЕТИЧНОГО АВТЕНТИЗМУ У ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ СТЕФАНА ШАЙДАКА)

Рибальченко Ольга

магістр, аспірантка кафедри полоністики і перекладу
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0001-6919-0509

У публікації висвітлено особливості розвитку автентизму як напряму польської поезії у період Міжвоєнного двадцятиліття. Для підтвердження опрацьованих наукових тез обрано аналіз лірики Стефана Шайдака, який в досліджувані роки проживав і творив на Волині.

В методологічній базі дослідження вказано, що з метою більшої вірогідності отриманих результатів застосовано контекстуальний аналіз творів та літературну інтерпретацію. Це сприяло цілісній систематизації проявів автентизму в поезії українсько-польського пограниччя, до якої зараховуємо вірші Стефана Шайдака, Чеслава Янчарського, Станіслава Черніка, Яна-Болеслава Ожуга та ін. Основним медійним «рупором» напряму був часопис «Околиця поетів», навколо якого збиралася значна кількість митців.

У праці звернено увагу на теоретичну інтерпретацію напряму, проаналізовано різні описи терміну «автентизм», виділено необхідні компоненти дефініції і підтверджено їх у практичній частині, під час аналізу віршів Стефана Шайдака.

Під час аналізу виявлено такі основні риси автентизму: єдність зі світом природи (у віршах Шайдака це волинські краєвиди); занурення у пласти локального фольклору як спроба поєднання із народною творчістю та життям села (особливо це помітно в поезії Яна-Болеслава Ожуга, натомість у Стефана Шайдака регіоналізм, попри любов до «малої вітчизни», має принагідний характер); єдність із катастрофічними мотивами з огляду на перехідний історичний період міжвоєнтя (ці риси характерні для всіх представників напряму, проте у Стефана Шайдака вони виявлені найвиразніше); відображення щоденного побуту і зосередження на важливих реальних деталях. Можемо ствердити, що автентизм кожного з поетів Міжвоєнного періоду мав індивідуальний вияв, а автентична поезія посідає гідне місце в історії літератури українсько-польського пограниччя, що у віршах Стефана Шайдака можемо окреслити як «волинський текст».

Ключові слова: автентизм, катастрофізм, українсько-польське пограниччя, «волинський текст», Міжвоєнне двадцятиліття.

Rybalchenko Olha

Master's Degree, Postgraduate Student at the Department
of Polonistics and Translation
Lesya Ukrainka Volyn National University

CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF POETIC AUTHENTICISM IN THE INTERWAR TWENTY-YEAR PERIOD (ON THE EXAMPLE OF STEFAN SZAJDAK'S CREATIVITY)

The publication highlights the peculiarities of the development of authenticism as a trend in Polish poetry during the interwar period. To confirm the developed scientific theses, the author analyses the lyrics of Stefan Szajdak, who lived and worked in Volyn during the studied years.

The methodological basis of the study states that in order to make the results more reliable, the contextual analysis of works and literary interpretation were applied. This contributed to a holistic systematisation of the manifestations of authenticism in the poetry of the Ukrainian-Polish borderland, which includes poems by Stefan Szajdak, Czesław Janczarski, Stanisław Czernik, Jan-Bolesław Ożóg, and others. The main media «mouthpiece» of the movement was the journal «Poets' Neighbourhood», which gathered a significant number of artists.

The work draws attention to the theoretical interpretation of the direction, analyzes various descriptions of the term «authenticism», highlights the necessary components of the definition and confirms them in the practical part, during the analysis of Stefan Szajdak's poems.

During the analysis, the following main features of authenticism were revealed: unity with the natural world (in Szajdak's poems, these are Volyn landscapes); diving into the layers of local folklore as an attempt to combine it with folk art and village life (this is especially noticeable in the poetry of Jan Boleslaw Ożóg, on the other hand, in Stefan Szajdak's poems, regionalism, despite the love for the «small homeland», has an accidental character); reflecting everyday life and focusing on important real details

In conclusion, we can state that the authenticity of each of the poets of the interwar period had an individual manifestation, and authentic poetry occupies a worthy place in the history of literature of the Ukrainian-Polish borderland, which in the poems of Stefan Szajdak can be described as a «Volyn text».

Key words: *authenticism, catastrophism, Ukrainian-Polish borderland, «Volyn text», Interwar Twentieth Century.*

Вступ. Вивчаючи літературу Міжвоєнного двадцятиліття на Волині, не можна оминати увагою такого важливого напрямку розвитку поезії українсько-польського пограниччя, як автентизм, який репрезентували Стефан Шайдак, Ян-Болеслав Ожуг, Чеслав Янчарський, Єжи Петркевич, Юзеф-Анджей Фрасік, Тадеуш-Юліуш Демчик, Болеслав Кобжинський і засновник цього теоретико-літературного спрямування Станіслав Чернік. Подібно, як у випадку зі скамандритами, не існувало офіційно проголошеної програми новоствореної групи, бо автентисти не належали до формального угруповання, а лише сповідували подібні естетичні принципи втілення поетичних інспірацій.

Творча автентична майстерня виникнула і початково поширилась на заході Польщі – в Остшешові Великопольському, а медійним органом, офіційним «рупором» напрямку став часопис «Околиця поетів» («Okolica poetów»), головним редактором якого був С. Чернік. Ідея назви збірника почерпнута із однойменного першого вірша Яна-Болеслава Ожуга, одного з найактивніших представників автентизму [7, с. 19].

В основу нашого дослідження покладено методи літературної інтерпретації та контекстуального аналізу, завдяки яким на прикладі поезії Стефана Шайдака міжвоєнного періоду можемо виділити і систематизувати основні риси досліджуваного напрямку.

У «Словнику польської мови» Державного наукового видавництва РП (PWN) подане таке визначення автентизму в теоретико-літературному ракурсі: «*Автентизм – це напрям*

в польській міжвоєнній літературі, який визнає предметом творчості виключно особисті переживання автора» [4].

«Енциклопедія PWN» значно поширює цю дефініцію, вказуючи на представників автентизму, його характерні риси та походження самого терміну (важливим тут є первісне значення слова: «згідність з дійсністю» [4]). Відповідно до «Енциклопедії», «автентизм (гр. *authentikós* – «автентичний») поетичний напрямок в польській міжвоєнній літературі, ініційований С. Черніком, (...) пропагував сучасну тематику (зокрема, сільську), предметом поетичної інспірації вважав виключно переживання автора, підтвержені його власним життєвим досвідом, сповнені безпосередністю, не обмежені поетичними формами; автентизм став одним із засобів кристалізації сільської тематики у літературі середини ХХ століття» [2].

Специфіці поезії автентистів присвятили свої праці такі вчені, як Е. Курилович, А. Москальова, Р. Мочкодан, І. Опацький, Т. Скочек, М. Шадковська та ін. Основні положення напряму виклали у своїх публікаціях програмного характеру його натхненники С. Чернік і Я-Б. Ожуг. Поезії автентистів у 1984 р. були розміщені в антології із промовисто назвою «Околичани» («Okolicznie» [3]), бо сучасники саме так називали представників цього літературного спрямування. Тим не менше, проблематика вираження автентизму у віршах, створених на українсько-польському пограниччі, особливо у межах «волинського тексту», усе ще маловивчена і потребує більш детальних досліджень.

Мистецьку концепцію «околичан» як підтримували, так і критикували чи сприймали зі скептицизмом, тож її оцінки не були однорідними. Проте потрібно зазначити, що саме в «Околиці поетів» розпочинало чи розвивало свою творчу діяльність чимало майстрів художнього слова. Окрім самих представників напряму, маємо на увазі Леопольда Стаффа, Яна Лехоня, Антонія Слонімського, Юліана Тувіма, Костянтина Галчинського, Марію Павліковську-Ясножєвську, Яна Пшибося та інших польських поетів.

Артур-Марія Свилярський в літературно-мистецькому тижневику «Просто з мосту» так гумористично представив у віршованій формі «Okolica poetów» тодішні літературні взаємовпливи та зв'язки:

*Kocha Fik Czernika,
A Czernik Demczyka,
Demczyk Iwaniuka,
Iwaniuk Frasika.*

*A Frasik Olechnę,
Olechno Śpiewaka,
Śpiewak Szajdaka,
A Szajdak Piętaka*

*Piętak ceni Rymszę,
A Rymsza Pomera,
Pomer woli Żyłkę,
Lecz Żyłka Peipera,*

*Peiper lubi Pigwę,
A Pigwa Lewina,
Lewin Putramenta,
Putrament Turczyną,*

Turczyn chce Dziubana,
Dziuban Zechentera,
Zechenter ma Kotta...
– *A ja mam Eigera!* [7, с. 131].

Окрім жартівливої ситуації щодо широкого кола дописувачів в «Околиці поетів», у цьому вірші віднаходимо важливі для нас історичні факти співпраці з автентистами половини тодішніх польських поетів, які або самі підпадали під вплив нового напрямку, або значно впливали на його розвиток. Серед перерахованих Свинарським прізвищ літераторів було гроно і тогочасних волинських авторів (С. Шайдак, Я. Спєвак, В. Іванюк), що свідчить про автентичні впливи на волинську геопоетику.

Відтак поезія Стефана Шайдака, «волинянина за вибором» [5], може слугувати зразком цих інспірацій, що стверджував і сам поет. При цьому він наголошував, що у воєнний та післявоєнний періоди його зв'язок з автентизмом поступово притихав, а на наступних життєвих етапах контактів із С. Черніком він зовсім не підтримував. Звідси напрашується висновок, що лише волинські та міжвоєнні вірші С. Шайдака можемо вважати доробком власне автентичної лірики. У пізнішій поезії цього автора подекуди проглядаються автентичні елементи і мотиви.

Ще в Остшешові Великопольському, де Стефан Шайдак навчався у Вчительській семінарії і звідки прибув на Волинь вчителювати, він долучився до творчої школи молодих автентистів, які перебували під опікою Станіслава Черніка. Тож часопис під редакцією старшого наставника став успішним стартом у поетичній кар'єрі молодого поета. Його дебютними віршами, надрукованими у перших номерах, стали: «Хочу» («Chcę»), «Мій стіл» («Mój stół»), «Волинський ліс» («Wołyński las»).

Для зіставлення індивідуальних стилів обох митців варто звернутися до фрагменту вірша «Дерева» («Drzewa») С. Черніка:

*Sosna. Nie tak bliska, jak najrodzinniejsze
Wierzyby, brzozy i buki.
I z nią się też przyjaźniłem.
Bez zobowiązań. Więc nie dla żywicy,
Chociaż w niej wino dla wężu.
Nie dla konaru, pnia, nie dla gałązek,
Chociaż w nich cenię zsosnowiałe słońce...* [1].

Помітною є залюбленість письменника у суб'єктивній, особистій оцінці всього довкола – у цьому випадку сосни.

У вірші «Перший вечір» («Pierwszy wieczór») С. Шайдак одухотворює лісову дорогу із далекими соснами, персоніфікує цей образ, фантазійно описуючи не ґрунт, а живу істоту, з якою можна вести діалог. Його пейзажі повні конкретних деталей, які збуджують глибокі почуття любові до «малої вітчизни», її відкриття у сфері слова.

Зокрема, поет писав:
*Drogo przez las –
zasłana w ten wieczór wonią kwiatów i szumu,
nutami ptaków i dalekich sosen:
o, nowo drzewnego – wciąż pachniesz mi świeżo,
jak twoje oczy radosne i włosy* [6, с. 32].

Окрім автентичного занурення у правду життя, в обох цих віршах проглядається зв'язок із регіоналізмом, який на волинській землі виконував особливу роль культурно-історичного українсько-польського пограниччя і чітко прописаний саме у віршах С. Шайдака.

Волинські сосни та інші дерева, які описував С. Шайдак, на його думку, мали у собі природний шарм локальної природи із екзотичними нашаруваннями, у чому Чернік дорікав молодому поетові. Тож необхідно вказати, що не кожен опис пейзажу, на думку засновників автентизму, вміщався у рамки цього спрямування, а лише пережитий внутрішньо самим поетом, пов'язаний з «тілом, кров'ю і життям» [7, с. 127].

Стефан Шайдак пішов далі за свого вчителя і в автентичній манері постійно експериментував, занурювався в локальну усну народну творчість, черпаючи з неї натхнення, таким чином свідомо чи несвідомо поєднуючи реальний життєвий простір і міф. На основі цього злиття кількох літературних явищ в одному творчому доробку формувалася сільська поезія, яка певною мірою нагадує твори Я.-Б. Ожуга, що бачимо на прикладі вірша «Сільська дорога» («Wiejska droga»):

*Kreśli krzywą linię.
Garbate wierzby
Odmierzają dystanse
z domu do domu
z wioski do wioski.
W oknach domów
I w oczach dzieci
Wiosna kwitnie.
Koleinami odpływają pory roku.
Po lewej stronie –
dźwięczą kłosa żyta,
po prawej – liści buraków .
Z sufitu nieba
ognisty Zygmunt dzwoni* [6, с. 167].

Нарівні з глибокими почуттями автора простежуємо регіоналізми та антиномії з використанням традиційних образів, побачених письменником у новій перспективі. Його волинська «мала батьківщина» не зовнішніми ознаками, а саме внутрішньою наповненістю нагадує великопольські пейзажі з дитинства та юності й пробуджує подібні почуття близькості, любові, захоплення, прив'язаності («*w oczach śpiew sosen*» [6, с. 34], «*las moje metafory czyści*» [9, с. 125]).

Міжвоєнний період в суспільному розрізі не міг не пробуджувати у серцях молодих людей тривоги за завтрашній день. Так сталося і з музою Стефана Шайдака. Позаду ще маячили привиди попередньої війни із її втратами, опустошенням, убогістю. Села тільки піднялися на ноги, стали розвиватися у всій повноті, як на порозі вже відчувався прихід нової війни, викликаної фашистською політикою. Це відголосся докочувалось і на волинські землі, а ускладнювалось загрозою з найближчого кордону, за яким знаходився тоталітарний режим Радянського Союзу.

За таких обставин автентизм С. Шайдака тісно переплітався із його катастрофічними мотивами, які передусім проглядалися в сільських замальовках і містили в собі усі типові риси катастрофізму як літературного явища.

Так, у вірші «Балада» («Ballada») поет описував нічний пейзаж, застосовуючи катастрофічні символи, основані на народній символіці:

*Skamieniały bór
w czarny marmur.
Pruszy z niego żałobna mgła
I dziwożony wychodzą jedna, druga.*

*W ciszy pluska ich wysoki chichot
i księżyc – cicho.*

*Z lewa czółgają się wzgórza – już blisko.
Północ bije. Słychać szept: Powalisko, Powalisko,
Chodź ze mną na żalnik (...)*

*Straszy upiorna noc, demoniczna mgła.
A księżyc złąkniony ukrywa się w górach [6, s. 33].*

Перед читачем відкриваються традиційні картини півночі, сполоханого місяця, мото-рошної імли, в якій прихована невідомість, темрява лісу та ночі. Ця поетична панорама, в якій присутні і міфологічні образи Волині, в дусі автентизму покликана передати внутрішні переживання ліричного героя, а відтак і автора. Він глибоко стурбований наближенням кінця того світу, в якому минали його молоді, активні роки життя. Принагідно варто пригадати, що передбачення темного майбутнього у С. Шайдака збулися: він був арештований НКВД і висланий углиб Росії. Лише амністія та приєднання до війська В. Андерса врятувало його від неминучої загибелі.

Автентичні прийоми світосприйняття крізь призму поетичного осмислення життя тримають читача у стані невпинної напруги, де кульмінаційним моментом є визнання автора про його приналежність до вічності, як у вірші «Так щодня» («Так co dzień»):

*... nie płacę.
Po co płakać?
Przestrzeni i czasu nie umiem utracić.
Wieczność tam w sobie [9, s. 121].*

Зміна життєвого статусу С. Шайдака після гітлерівського захоплення Волині, – арешт, служба у війську Андерса, еміграційні будні, повернення у соціалістичну Польщу, – вплинула і на зміну індивідуального стилю автора. Проте почерпнуті у молоді роки свіжі образи, фарби, засоби художнього відтворення, мистецькі ідеали залишили слід на всій наступній творчості поета.

Можна зробити висновок, що автентизм С. Шайдака, пропри усі смутки і передбачення, мав оптимістичне обличчя в індивідуальному плані. В універсальному контексті поет уболював над долею свого народу. Його заглиблення у пейзажне відображення почуттів, патріотика на рівні «малої вітчизни», виражений у формі «волинського тексту» регіональний характер творів у поєднанні з катастрофічною візією майбутнього складала той важливий стержень, на якому далі розвивалися особливості автентизму, нового і часто контрверсійного спрямування в польській міжвоєнній літературі. У перспективі присутні в поезії С. Шайдака риси автентизму варто було б дослідити методом зіставлення із автентичними творами інших авторів його часу.

Література:

1. Czernik S. Wiersze. *Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Ostrzeszów*. URL: http://bp.ostrzeszow.pl/asp/pl_start.asp?typ=6&katalog=Czernik-wiersze&tytul=
2. Autentyzm. *Encyklopedia PWN*. URL: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/autentyzm;3872512.html>
3. *Okoliczanie. Antologia poezji polskiego autentyzmu* / Oprac. J. B. Ożóg, Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1984. 163 s.
4. *Słownik języka polskiego*. Warszawa : PWN, URL: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/autentyzm.html>.
5. Szajdak L. W. Stefan Szajdak wołyńnianin z wyboru. *Monitor Wołyński*. 2014. Nr 17. S. 12–13.

6. Szajdak L. W. Stefan Szajdak. Autentysta. Współzałożyciel Grupy Poetyckiej «Wołyń». Utwory. Poznań: ProDruk, 2016. 219 s.
7. Szajdak S. «A jednak i to minęło». Poeta Autentysta. Współzałożyciel Grupy Poetyckiej «Wołyń». Środa Wielkopolska: ProDruk, 2021. 259 s.
8. Szajdak S. Blisko i bliżej. Środa Wielkopolska: ProDruk, 2018. 141 s.
9. Szajdak S. Utwory zebrane. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2024. 402 s.

References:

1. Czernik, S. Wiersze [Poems]. *Public Library of Ostrzeszów Town and Municipality*. Retrieved from: http://bp.ostrzeszow.pl/asp/pl_start.asp?typ=6&katalog=Czernik-wiersze&tytul= [in Polish]
2. Autentyzm [Authenticism]. *Encyclopedia PWN*. Retrieved from: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/autentyzm;3872512.html>
3. *Okoliczanie. Antologia poezji polskiego autentyzmu [People from the neighbourhood. An anthology of Polish authentic poetry]* / Ed. J. B. Ożóg, Warsaw: People's Cooperative Publish, 1984. 163 p. [in Polish]
4. Słownik języka polskiego [Dictionary of the Polish language]. Warsaw: PWN, Retrieved from: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/autentyzm.html>. [in Polish]
5. Szajdak, L. W. (2014). Stefan Szajdak wołyńnianin z wyboru [Stefan Szajdak Volyn resident by choice]. *Volyn Monitor*. No 17. P. 12–13. [in Polish]
6. Szajdak, L. W. (2016). Stefan Szajdak. Autentysta. Współzałożyciel Grupy Poetyckiej «Wołyń» [Stefan Szajdak. Authenticist. Co-founder of the Poetry Group «Volyn». Works]. Poznań: ProDruk, 219 p. [in Polish]
7. Szajdak, S. (2021). «A jednak i to minęło». Poeta Autentysta. Współzałożyciel Grupy Poetyckiej «Wołyń» [«And yet it too has passed». The Authentic Poet. Co-founder of the Poetry Group «Volyn»]. Środa Wielkopolska: ProDruk, 259 p. [in Polish]
8. Szajdak, S. (2018). Blisko i bliżej [Close and closer]. Środa Wielkopolska: ProDruk, 141 p. [in Polish]
9. Szajdak, S. (2024). Utwory zebrane [Collected Works]. Poznań: Bogucki Scientific Publishing, 402 p. [in Polish]